

VELİLERİN HAKLARI

Çeşitli ulusal ve uluslararası düzenlemelerde çocuklarının eğitimiyle ilgili olarak velilere bazı hakların verildiği görülmektedir. İlk olarak Anayasa'nın 41. maddesinde “*Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir*” denilmiştir; TMK'nın 340. maddesinde anne ve babaya kendi imkânlarına göre çocuğu eğitme hakkı tanınmış, 339. maddesinde ise bu hakkın kapsamı “*Anne ve baba çocuğun bakımı ve eğitimi konusunda onun yüksek yararını göz önünde tutarak gerekli kararları alır ve uygular*” şeklinde belirtilmiştir.

BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin eğitim hakkının düzenlendiği 26/3. maddesine bakıldığında ise, “*Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana ve babanın hakkıdır*” hükmüne yer vermek suretiyle çocuğun alacağı eğitimle ilgili tercihlerin öncelikle anne ve babaya bırakıldığı görülmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre de, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişiminde anne ve babanın birlikte hakları ve sorumlulukları bulunmaktadır (m. 5). Sözleşme'ye göre, çocuğun anne ve babasının ya da vasisinin bu süreçte mutlaka “*çocuğun yüksek yararını*” gözetmesi gerekir (m. 3). Çocuğun yüksek yararı, anne ve babaların ya da vasilerin çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını yerine getirmelerinde devletin uygun yardımı sunması gerekliliğini de içerir.

BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 13/3. maddesi uyarınca taraf devletler, anne ve babaların (ve uygulanması mümkünse vasilerin), çocuklarını devlet tarafından kurulan okulların dışındaki (ancak devlet tarafından konulmuş veya onaylanmış asgari standart şartlarına sahip bulunan) okullara gönderme ve kendi inançlarına uygun bir şekilde çocuklarına dinsel ve ahlaki eēitim aldırma haklarına saygı göstermekle yükümlüdürler. Bu hükümle anne ve babanın hem çocuklarını, devlet okulları dışında, yine devletin onayını alarak özel sektör tarafından kurulmuş okullara gönderme hem de çocuklarına kendi inançlarına uygun dini ve ahlaki eēitim saēlama hakları korunmaktadır. Nitekim TMK'nın 341. maddesine göre de çocuēun dini eēitimini belirleme hakkı anne ve babaya verilmiştir. Belirtmek gerekir ki, Türkiye, BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 13/3. maddesine, Anayasa'nın 3., 14. ve 42. maddelerindeki hükümler çerçevesinde uygulanma hakkını saklı tutmak amacıyla çekince koymuştur.

BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin düşünce ve ifade zgrlēn düzenleyen 18/4. maddesi ile anne ve babalar ile mümkünse vasilerin kendi inançlarına uygun bir şekilde çocuklarına din ve ahlak eēitimi verilmesini isteme zgrlēne saygı gösterilmesini taraf devletlerin taahhüt etmelerini düzenlemiş ve böylece anne ve babanın çocukları üzerinde sahip olduēu din ve ahlak eēitimi zgrlēn güvenceye almıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (Ek 1. Protokol, m. 2) “Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana babanın bu eğitimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.” denilmektedir. Bu maddenin Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun hükümlerini ihlal edemeyeceği yönünde Türkiye tarafından konulmuş bir çekince bulunmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) vermiş olduğu kararlar da göz önünde bulundurularak söz konusu düzenlemenin anne ve babanın çocuğun eğitimindeki rolü ile ilgili iki farklı unsur içerdiği söylenebilir: Birincisi, belirtilen hükmün ilk cümlesinde bireylere eğitim ve öğretim hakkı tanınmıştır ve bu hak çocuklar ya da onları temsil eden anne ve babalar tarafından talep edilebilir. Belirtilen hükmün ikinci cümlesinde, eğitim alanındaki görevlerini yerine getirirken devletin anne ve babanın dini ve felsefi inançlarına saygılı davranması gerektiği vurgulanmaktadır. Diğer bir deyişle, anne ve babaya çocuğun alacağı eğitimin niteliğini belirleme hakkı verilmektedir. Bu ikinci cümlede ifade edilen hak, ilk cümledekinden farklı olarak, sadece anne ve babalar tarafından talep edilebilir. AİHM'nin kararlarına temel teşkil eden anne ve babanın felsefi ve dini inançlarına saygı duyulması hakkından, demokratik bir toplumda saygı duyulabilecek felsefi ve dini inançlar anlaşılmalıdır; insan onuruyla ya da çocuğun temel eğitim hakkıyla bağdaşmayan felsefi ve dini inançlar bu saygının kapsamına giremez. Devlet hakları ile anne ve babanın haklarının karşı karşıya gelmesi durumunda, uzlaşma noktası “çocuğun eğitim hakkına engel olmama” olmalıdır.

MEB'in çeşitli yönetmeliklerinde de velilere bazı hakların tanındığı görülmektedir. Örneğin, Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği kapsamında; rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin öğrenci, veli, uzman, öğretmen ve yönetici gibi ilgililerin işbirliği ile yürütüleceği (m. 5) ve velilerin öğrencilerinin Türk milli eğitiminin temel ilkeleri arasında yer alan yönlendirme ilkesi uyarınca desteklenmelerini talep edebileceği (m. 13) düzenlenmiştir. Belirtilen yönetmeliğin, "Aile Katılımı" başlığını taşıyan 16. maddesi "*Öğrencilerin gelişimlerinin aile boyutunda da desteklenmesi, bir bütün olarak tanınması, tanıtılması ve değerlendirilmesi, ailelerin yönlendirmede ve eğitim yaşantısındaki karar sürecinde gerekli yerini alması ve bu konuda bilinçlenmesi için hizmetlere veli ve ailelerin katılımı ve katkısını sağlayacak önlemler alınır.*" hükmünü içermektedir. Bu düzenleme ile ailenin eğitim sürecine katılımı konusunda gerekli önlemlerin alınması için devlete bir yükümlülük yüklenmekte, veliye de eğitim sürecine katılma konusunda bir hak tanınmaktadır.

Özel eğitim gerektiren çocuğa sahip olma durumunda, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin çeşitli hükümlerinde veliye de haklar tanınmıştır. Örneğin yönetmeliğin 7(3). maddesinde *“Eğitsel değerlendirme ve tanılama, eğitimin her tür ve kademesindeki geçişler ile bireylerin eğitim performansı ve eğitim ihtiyaçları dikkate alınarak veli ya da okulun/kurumun isteği üzerine gerektiğinde tekrarlanır.”* denilmek suretiyle velinin talep etmesi halinde, özel eğitim ihtiyacı olan çocuğun değerlendirme ve tanılamalarının bir kez daha gözden geçirilmesine imkân tanınmıştır. Benzer şekilde söz konusu yönetmeliğin 12(1). hükmünde *“Özel Eğitim Hizmetleri Kurulu, özel eğitim değerlendirme kurul raporu doğrultusunda özel eğitime ihtiyacı olan bireyi uygun resmî okul veya kuruma yerleştirir. Bu kurul, Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu'nun yönlendirme raporu ve velinin isteği doğrultusunda özel okullarda öğrenimlerini sürdüren öğrencinin, bulunduğu okulda kaynaştırma yoluyla eğitime devam etmesi için de karar alabilir.”* denilmektedir. Belirtilen düzenlemenin 12/ç. maddesinde *“Bireylerin uygun eğitim ortamına yerleştirilme kararında velinin yazılı görüşü dikkate alınır”* denilmektedir. Yazılı görüşünün istenmesiyle, velinin öğrencinin durumunu daha ciddi bir şekilde gözden geçirmesinin sağlanmasının amaçlanmış olabileceği akla gelmektedir.

Yine Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin 18/1(a). maddesi uyarınca veli, eğitsel değerlendirme ve tanılama ile yerleştirme kararlarının her birine birer defa olmak üzere, kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren 60 gün içinde itiraz edebilir. Aynı yönetmeliğin okulöncesi dönemde özel eğitim hizmetlerinin düzenlendiği 29. maddesi uyarınca veliler 37-66 ay arasındaki özel eğitime ihtiyacı olan çocuklarının eğitim süresini, Değerlendirme Kurulu Raporu'nun da bu doğrultuda olması koşuluyla, 78 aya kadar uzatabilirler.

Yaygın eğitime özel eğitim hizmetlerini düzenleyen yönetmeliğin 33/1(e). hükmü uyarınca “*Özel eğitim okul ve kurumlarında açılan yaygın eğitim programlarına katılan bireylerin iâşe (beslenme) ve ibateleri (yerleştirilmeleri) eğitimleri süresince Bakanlıkça karşılanır. Ayrıca, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin aile eğitimi programlarına katılan birinci derecedeki yakınları ya da velisi de aynı haktan yararlanır*”.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin 42. maddesine göre, çocuğun ciddi rahatsızlığı nedeniyle sağlık kuruluşlarında yatarak tedavi görmesinin gerekli olduğu durumlarda, veliler hastaneler bünyesinde açılan sınıflarda çocuklarının eğitim görmelerini isteyebilirler. Bu sınıflardaki eğitim hizmeti, velinin yazılı isteği ve bireyin tedavisinden sorumlu hekim/hekimlerin yazılı görüşü ile sağlanır. Yatarak tedavi sürecinin tamamlanması hâlinde veya velinin isteği ya da hekimin eğitim hizmetinin sona erdirilmesine ilişkin görüşü doğrultusunda sağlık kuruluşunda bireye verilen eğitim hizmeti sona erdirilir.

MEB Okul Aile Birliği Yönetmeliği'nde kurulduğu okulun adını alan okul aile birliğinin, okul ile aile arasında bütünleşmeyi gerçekleştirmek, iletişimi ve işbirliğini sağlamak, eğitim ve öğretimi geliştirici faaliyetleri desteklemek, maddi imkânlardan yoksun öğrencilerin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak ve okula maddî katkı sağlamak üzere kurulduğu ifade edilmekte (m. 5) ve Yönetmeliğin 7. maddesinde her veliye birliğin doğal üyesi olma hakkı tanınmaktadır.

MEB İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği'nin 9. maddesinde öğretim yılı başında gönüllü velilerin seçiminin yapılacağı belirtilmiş ve bu velilerin sosyal etkinlikler kurulunun uygun göreceği çalışmalara katılmasının sağlanacağı düzenlenmiştir.

MEB'in 2005/92 No'lu Öğrenci-Veli-Okul Sözleşmesi Genelgesi'nde öğrenci başarısının artması ile güvenli ve düzenli bir okul ortamının sağlanmasında okulun veli ile işbirliğinin önemine vurgu yapılmış; velilerin, öğrenci ile ilgili çeşitli konularda bilgilendirilme ve okulun çeşitli etkinliklerine katılma gibi haklarının olduğu belirtilmiştir.